

CHP Nasıl Kurtulur?

Mümtaz'er Türköne*

Sağlıklı, dengeli ve verimli bir siyasî bünye için üstlendiği misyonun hakkını gerçekten veren bir sol kitle partisine ihtiyacımız var. Adam gibi bir sol parti, siyasî yelpazede kendine sunulan boşluğu dolduramıyor ve "halk"ı temsil edemiyorsa, demokrasiniz tek ayakla yoluna devam etmeye çalışacak ve bir yığın kazaya uğrayacaktır. Bu yüzden seveninden sevmeyenine, mensubundan hasmına kadar herkesin Cumhuriyet Halk Partisi'ne himmet etmesi gerekiyor. Öyle ya, yenisini kurup zaman kaybetmek yerine, tarihi, geleneği ve kimliği olan CHP için mesai harcamak daha uygun değil mi?

Yolunda gitmeyen şeyler için bir yığın bahanemiz var. Ben, demokrasimizde aksayan, örselenen şeyler için ilk elden CHP'yi veya bu partide temsil edilen sosyal demokrat kimliği suçluyorum. Taşları yerli yerine oturmuş, dengeleri ve gelenekleri oluşmuş bir demokratik atmosfere olan uzaklığımızın başta gelen sorumlularından biri CHP. CHP bu suç, temsil etmesi gereken kesimleri temsil becerisi gösteremeyerek, doldurması gereken boşluğu dolduramayarak işliyor. Böylelikle sistemin bütününe sağlıksız, akıl dışı bir dünyaya hapsediyor. Demokrasinin kimyasını bozuyor ve bizi istikrarsız bir siyasal sisteme mahkûm ediyor.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

Sosyal demokrasi kronikleşen bir temsil sorunu yaşıyor. Ve bu sorun CHP'de somutlaşıyor.

Sosyal Demokrasinin Ağır Yüğü

1965 yılında İsmet İnönü, CHP'yi "ortanın solu"nda tanımlayana kadar CHP bir sol parti değildi. Recep Peker'le faşist bir tecrübe bile yaşamış olan bu parti, 60'lı yılların rüzgarını arkasına almaya karar verdi ve "sol" bir parti oluverdi. Böyle keskin virajlar alındıktan sonra gelenek ve birikim ayak bağı olmaya başlar. Yaklaşık olarak Cumhuriyetle yaşıt olan CHP, ömrünün yarısını devleti kuran ve koruyan; modernleştirici ve seçkinci bir parti olarak ve bu sürecin önemlice bir kısmını da tek başına geçirmişti. Geri kalan kısmı bu geçmişe monte ederek gerçekten bir sol, sosyal demokrat parti olarak yaşaması ne kadar mümkün olabilirdi?

CHP'nin bugünkü hâliyle üzerine oturduğu ayaklar arasında çok fazla paradoks var. Öncelikle, dünyadaki sol partilerin tamamı muhalefette doğmuştur. Türkiye'de devleti kuran partinin tipik bir sol muhalefet yaratabilmesi zordur. Devletle halk arasında bir çelişki ortaya çıktığı zaman, devleti halka uydurmayı öncelikli tavır olarak benimseyen sola göre, CHP'nin refleksleri hep tersine bir

seyir izlemiştir. Devlet partisi olmaktan halkın partisi olmaya doğru bir evrim yaşaması gereken CHP, bunu 70'li yıllar dışında hiç bir zaman başaramamıştır.

İkinci olarak CHP, Cumhuriyetin modernleştirici misyonunu hâlâ tek başına temsil etmektedir. Zira seçkin olabilmek ancak böyle bir misyonla anlam kazanmaktadır. Günümüzün seçkinleri, CHP'de yaşayan bu modernleştirici tavırla hayatlarına ve kimliklerine bir derinlik kazandırmaktadır. Devletçilik ve seçkinlik, CHP'nin bugüne kadar bir türlü aşamadığı sorunu, halkla olan mesafeyi açıklamaktadır.

Türk Ceza Kanunu'na konan "kadın tutukuların muayenesi" ile ilgili bir hüküm etrafında kopartılan fırtına, CHP'nin halka uzak modernleştirici duruşunu olanca çıplaklığı ile gösteriyor. Öngörülen hüküm, isteğe bağlı olarak kadın tutukluya kendi cinsinden bir hekim talep etme hakkını veriyor. Bu hükmün CHP'nin zannettiği gibi laiklikle, kadın erkek eşitliği ile hiçbir ilgisi yok. İslâm Şeriatinin, kadın hastanın erkek hekim tarafından muayenesine izin verdiği hatırlanırsa, kadın hekim isteyen kadının durumunun sadece mahremiyet duygusu ile ilgili olduğu, muhafazakâr bir tutum olduğu söylenebilir. Ortada dinî hükümlere göre belirlenen bir kural değil, insanlara, özellikle geleneklerine bağlı olanlara bir seçme özgürlüğü getirilmesi söz konusu. Kaldı ki, Batı'da tıbbî müdahaleyi hâlâ reddeden mezheplere karşı geliştirilen hükümler, özgür tercihlere saygıya dayalı geniş alternatifler bulunabileceğini ve bunların laikliğe dokunmayacağını gösteriyor. Elimizdeki örnek CHP'yi kendi çabaları ile halktan nasıl uzaklaştırdığını gösteriyor.

Ezcümle, CHP'nin modernleştirici, dolaşısıyla seçkin ve devletçi nitelikleri, bu partiye halkın girebileceği herhangi bir gedik bırakmıyor. Bu gedik ancak arkasına kayda

değer bir destek almış bir lider eliyle aşılabilirdi. Böylelikle CHP'nin son yıllarının içinde kaybolduğu lider sorununa geliyoruz.

Bir Lider Yaratmak

Ortaya çıkıp, uygun bir zeminde mesajını halka ulaştırabildiği takdirde kitleleri peşinden sürükleyebilecek nice kabiliyetlerimiz var. Ancak liderler kolay yaratılmıyor. Bir kere yaratıldıktan sonra da kolay kolay silinmiyor.

Bir siyasî partide lider sorunu, ancak ve ancak kronik başarısızlık durumunda ortaya çıkıyor. Kazan kaynamaya başladıktan sonra ortalığı lider adayları kaplıyor. Bir siyasî partinin temsil sorununu lider sorununa indirgemek, siyaseti çok fazla kişiselleştirmek olarak algılanıyor; ama Türkiye'de bir çok sorun kendisini gerçekten lider sorunu olarak takdim ediyor.

Eğer siyaseti halkın algıladığı gibi görmeyi denemek istiyorsanız, liderin üzerine epeyce ilâve yük yüklemeniz gerekir. Bir kere partinin ideolojisini, liderin gözlerinin rengi ile sabitleyeceksiniz. Parti örgütü ile liderin yürüyüşü, oturması ve kalkması arasındaki bire bir ilişkiyi kurabilmeniz, parti politikaları ile liderin ses tonu ve özellikle tebessümü arasındaki benzerliği fark etmeniz gerekir. Lider, duruşu, konuşması, kıyafeti ve yürüyüşü ile size parti örgütünün de, ideolojisinin de, hatta güvenilirliğinin de abideleşmiş ifadesini sunmaktadır. Bu yüzden lider her zaman basit bir insandan fazla, anlam yüklü bir varlıktır.

Deniz Baykal'a rakip olarak ortalığı ayağa kaldıran Mustafa Sarıgül'ün alternatif siyaset önermediği için lider adayı olamayacağını söyleyenler, lider profilindeki derin anlamları çözemedikleri için yanılırlar.

Halk ve Özgürlükler

Halkı modernleştirerek adam etmeyi aslî görevi addeden bir parti her zaman halkın kar-

şısında veya uzağında olacak, seçkinlere hizmet sunacaktır. Önceliği devleti korumaya ve kollamaya ayıran bir parti yine bir çok kritik sorunda halkla karşı karşıya gelecektir. Geriye bir kitle partisinin değil, seçkinlerin ve mezhep bağlıklarının sürüklediği bir parti kalacaktır. Bütün bunlara yine devletin partisi olarak özgürlükler konusunda sınırlayıcı ve yasaklayıcı bir tutum eklenince, CHP'nin neden halktan oy alamadığı sorusuna başka cevap aramaya gerek kalmıyor.

Sol ideoloji, bütün versiyonları ile devleti araçsallaştırır ve bir kilim gibi halkın ayakları altına serer. Devleti egemen sınıfların baskı aracı olmaktan çıkartacak tek çare, onu çoğunluğun, yani halkın hizmetine vermektir. Devlet sosyal adaleti, eşitliği sağlamak için ilâve ekonomik görevler üstlenir, ama bütün bunlar halk için yapılır. Devletin aşkın, halkın üzerinde bir kişiliği ve gücü olamaz. Devlet sürekliliği olan bir bürokrasiden ibarettir. Devletin çıkarını savunmak çoğu yerde bu bürokrasinin ayrıcalıklarını ve gücünü savunmak anlamına gelmektedir. CHP'nin sık sık nükseden devletçiliği, bürokratik devletin refleksleri ile örtüşmekte ve iflah olmaz bir halk karşıtlığını ifade etmektedir. İktisadî devletçilik dışında zengin uygulama alanı bulan "devlette reform" a, CHP'nin her alanda içgüdüsel olarak karşı çıkması başka türlü açıklanamaz.

Geleneksel olarak sol ideolojilerin özgürlükçülüğü ile CHP politikaları arasındaki uçurum da aynı kaynaktan besleniyor. Devletçi refleks ve modernleştirici misyon, özgürlükten mazarrat doğacağını söylüyor. CHP'de bu söyleme teslim oluyor.

Toplumun Solu

Magazin dünyası ile siyaset dünyasının yolları bir çok yerde kesişir. Halkın gözü önünde iş gören iki dünya seyirciler veya izleyiciler ile hayat bulur. Şöhret, popülerite ve sansas-

yon her ikisinin de geçer akçesidir. İkisini birbirinden ayıran halkın aradıklarıdır. Magazin dünyası halka yabancı ve uzak olabildiği kadar ilginçtir. Siyaset dünyası ise, tersine, halkın gündelik dünyasının içine nüfuz edebildiği sürece karşılık bulur.

Siyasetin, sanıldığı gibi özerk bir dünyası yoktur. Siyasetin bütün aktörleri, dengeleri, olayları var olan toplumsallığın sonuçlarıdır. Toplum ister, talep eder, beğenir, seçer, kızar, öfkelenir ve cezalandırır. Böylelikle siyaset dünyası şekillenir ve değişir. Toplumla siyaset arasındaki illiyet bağı koparmak siyaseti sahte bir dünyaya hapseder ve marjinalleştirir.

Toplumun zengin yelpazesi ile siyasî yelpaze arasında uyumsuzluk var ise, siyasetçi ikisini birbirine uydurmakla yükümlüdür. Uyumsuzluk devam ederse halk siyasetçiyi ve siyasetleri tasfiye eder. CHP'nin başına gelen de budur. CHP, liderinde somutlaşan ideolojisi ve kimliği ile marjinalleşmekte ve tasfiyeye uğramaktadır.

Siyasetin solu olduğu gibi toplumun da bir solu vardır. Toplumun solu reel, gündelik sorunlarına, korku ve endişelerine bir karşılık aramaktadır. Bütün bunların karşılığı ise jargon şeklinde üretilen imaja dair cevaplar değil, susuzluğun giderilmesidir. Sol, politika üretmelidir. CHP'nin AKP'ye muhalefet ederken, kendi seçim beyannamesinde vazettiği esaslarla sık sık çelişkiye düşmesi, kendi ürettiği politikaların bile ne kadar çürük ve önemsiz olduğunu göstermektedir.

1989 yılından sonra dünya ölçeğinde gerçekleşen dönüşümden Türkiye de hissesine düşen payı aldı. Reel sosyalizmin çöküşü, bütünüyle sol yelpazeyi derinden etkiledi ve yeniden biçimlendirdi. Avrupa solu, bu dönüşümlerin yarattığı yeni ihtiyaçlara ve durumlara kendini adapte etmeyi başardı. Tam da liberalizmin zafer çığlıkları attığı yıllarda iktidar koltuğuna oturdu ve kalıcı olduğunu gösterdi. Avrupa sol partileri bunu, sık sık

söylendiği gibi, sağcılaşılarak değil, halkın taleplerine göre kendisini yeniden biçimlendirerek gerçekleştirdi. Sağcılaşıma başarı getirseydi, muhafazakâr partiler kendiliğinden räkipsiz olmaz mıydı? Tersine, sol partiler sağ politikaların toplumda yarattığı endişe ve korkuları giderecek canlı karşılıklar bularak kitleleri peşlerinden sürüklediler. Sağ politikalara karşı solun zaferini ilân ettiler.

Bütçesinin tamamına yakını personel gideri olarak ödeyen Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ni lağvetmekle, köye hizmet götürmek arasında olumlu bir ilişki olduğunu bilenlere, CHP'nin aksini ispatlaması zor. Devlet harcamalarının verimsiz bir şekilde yapıldığı bir çok alanda, sol politikanın statükonun devamını savunmak olmadığını Avrupa solu bize gösterdi. Örgütlü toplumun lokal istekleri ile halkın bütününe çıkarları arasında çelişki olabileceği ve sol politikanın mutlaka ikincisini tercih etmeyi zorunlu kıldığını fark edebilmek için uzun boylu bir ferasete ihtiyaç yok. Ama CHP'de bugüne kadar bu ferasetin izine rastlanmadığı, marjinalleşmesinden belli olmuyor mu?

Toplumun solu ile siyasetin solu arasında tam anlamıyla bir çakışmama durumu söz konusu. Sol seçmen olarak tanımlanabilecek kitlelerin kendisini muhafazakâr olarak niteleyen AKP şemsiyesi altında toplanmaları bu uygunsuzluğu gösteriyor.

CHP'nin yarattığı boşluk yüzünden AKP'nin muhafazakârlığı da anlamsızlaşıyor. Teoriye göre, önce sol alternatif tezler üretilcek, statükoyu tehdit edecek; statüko eldekileri kurtarmak ve korumak için kendini bu tezlere uyduracak ve değişecek ve buna muhafazakârlık denecek. AKP ise muhafazakârlığını kendi iç dinamikleri ile üretip, kendi ilişkileri ile beslenmek zorunda kalıyor.

Sol seçkincilik katı bir dünya yaratıyor. Katı dünya dogmalar üretiyor. Ortallığı bir

ideolojik kargaşa kaplıyor. Herkes kendi tanımının ve yorumunun doğru olduğunu ileri sürerek ortak paydaları azaltıyor. Bu verimsiz, tüketici, yorucu ve halkın kendisine dair bir şeyler bulamadığı kargaşadan kurtulmanın yegane yolu referans olarak halkı, halkın taleplerini kabul etmektir. Halk adına konuşmak değil, halkın söylediklerini anlayabilmek. CHP'nin yeni lider ve politikacı arayışının bu ihtiyaca göre şekillenmesini umabilmeliyiz.

Yeni CHP

CHP'nin her seçim için tek başına iktidar aday bir parti hâline gelmesi, siyasî yelpazenin istikrar hâline bulmasının, Türkiye'nin sağlıklı siyasî geleceğinin ön şartı olduğu açık görünüyor. Bunun için yeni bir CHP'ye ihtiyaç var. Prensip olarak CHP'yi yelpazenin hegemonek partisi hâline getirmenin basit bir formülü var. İmanını, inancını, politikalarını, kimliğini bütünüyle gözden geçirmek ve açıklamak. Varsayım olarak bugüne kadar savunduklarının tersini savunmak CHP'ye peşin bir avantaj sağlayabilir. Bunların neler olduğu beş aşağı üç yukarı sıralanabilir.

CHP'nin, gerçek bir sol parti olmasının önündeki büyük engellerden biri olan "devlet partisi" vasfını tövbe ederek yok etmesi gerekir. Arkasından modernleştirici-seçkinci mensuplarını tasfiyeye sıra gelecektir. İdeolojiyi, partiyi amaç değil, halk için araç olarak gören yeni bir vizyona ihtiyaç var. İçinden çıkılmaz ideolojik tartışmaların ve örgütsel kapışmaların sonu da ancak bu şekilde gelebilir.

Milliyetçilik ve muhafazakârlık gibi siyasî kimlikler yerel olana fazla bel bağlamak zorundadır. Sol ideoloji ise evrensel olanı yakalamak zorundadır. CHP için geriye kalan, Avrupa sosyal demokrat partilerine seçim kazandıran ilkeleri ve politikaları yerel süzgeçten geçirmekten ibarettir.